

Nr 131

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rörlig kredit till förswarets fabriksstyrelse; given Stockholms slott slott den 20 mars 1964.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Sven Andersson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att förswarets fabriksstyrelses rörliga kredit i riksgäldskontoret höjes från 15 till 40 milj. kr. för beredande av ytterligare rörelsemedel åt styrelsen. Samtidigt föreslås att krediten under tid, då beredskapsstat för försvarsväsendet är satt i kraft, må uppgå till 50 milj. kr., vilket innebär en höjning av nu gällande kreditram med 20 milj. kr.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars 1964.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, *fråga om utökning av den rörliga krediten för försvarets fabriksstyrelse* och anför därvid följande.

Inledning

Efter förslag av Kungl. Maj:t i propositionen 1943: 344 (bil. 12, s. 158) beslöt riksdagen (SU 242; rskr. 500) bl. a. att dels anvisa ett investeringsanslag av 20 milj. kr. till rörelsekapital för försvarets fabriksstyrelse, dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att för beredande av ytterligare rörelsekapital för fabriksstyrelsen tillhandahålla styrelsen en rörlig kredit av 20 milj. kr. Den rörliga krediten var avsedd att tillgodose det behov av rörelsemedel — utöver anvisat rörelsekapital — som erfordrades för att upprätthålla driften under särskilda förhållanden.

Efter förslag i propositionen 1946: 61 medgav riksdagen (SU 77; rskr. 201) att den rörliga krediten i riksgäldskontoret, som jämlikt nyssnämnda riksdagsbeslut tillhandahölls fabriksstyrelsen, fick intill ett belopp av 10 milj. kr. utnyttjas under tid, då beredskapsstaten för försvarsväsendet icke var satt i kraft. Angivet kreditbelopp om 10 milj. kr. var främst avsett att täcka det behov av rörelsemedel, som sammanhänge med den av fabriksverket upptagna tillverkningen för civila kunder.

Sedermera beslöt 1951 års riksdag (prop. 85; SU 62; rskr. 111) att dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att under tid, då beredskapsstat för försvarsväsendet är satt i kraft, tillhandahålla fabriksstyrelsen en rörlig kredit av 30 milj. kr., dels medgiva att denna kredit fick utnyttjas intill ett belopp av 15 milj. kr. under tid, då förenämnda beredskapsstat icke är satt i kraft. Såsom motiv för en utökning av krediten åberopades i propositionen 1951: 85 dels en fortgående höjning av råmaterialpriserna, dels en

till följd av utökade försvarsbeställningar nödvändig ökad förrådshållning av material och halvfabrikat, dels ock pågående utbyggnad av tvätt- och reparationsverksamheten.

Enligt av Kungl. Maj:t den 27 april 1951 meddelade direktiv åligger det fabriksstyrelsen att å ianspråktaga medel av krediten betala den ränta, som riksgäldskontoret efter samråd med styrelsen bestämmer med hänsyn till förhållandena å penningmarknaden.

I samband med den utökning av produktionen som temporärt förekom under början av 1950-talet utnyttjades fabriksstyrelsens rörliga kredit i avsevärd utsträckning. Mot mitten av 1950-talet nedgick emellertid produktionsvolymen. Från och med denna tid träffades vidare regelmässigt överenskommelser med beställande försvarsförvaltningar om, såvitt avsåg större order, tillämpning av ett mer elastiskt betalningssystem, baserat på dellikvider. Dessa ändrade betingelser medförde, att den rörliga krediten icke alls behövde utnyttjas under budgetåren 1953/54—1961/62.

Under senare tid har produktionsstrukturen vid de nytillverkande fabrikererna avsevärt förändrats. Den militärtekniska utvecklingen har sålunda medfört, att materielen blivit mer komplicerad, varigenom genomloppstiderna i produktionen utökats. Genom att vidare materialkostnadsandelen stigit bindes kapital i ökad utsträckning i förrådshållning. Underleverantörer har även måst utnyttjas i större utsträckning än tidigare, vilket också bidrar till att öka behovet av rörelsekapital. Slutligen har den kraftiga ökningen av fabriksverkets omsättning, vilken uppgick till ca 50 milj. kr. vid början av 1950-talet men under de senaste budgetåren legat över 100 milj. kr., medfört ökade krav på rörelsemedel.

Till följd av det växande behovet att ta i anspråk rörelsemedel har fabriksverkets likviditet successivt försämrats, vilket framgår av följande tablå utvisande värdet av omsättningstillgångarna vid utgången av budgetåren 1960/61—1962/63 (belopp i milj. kr.).

	30/6 1961	30/6 1962	30/6 1963
Råvaror, varor i arbete och halvfabrikat (exkl. dellikvider)	9,88	8,07	20,03
Kundfordringar, utlämnade förskott och övriga fordringar	18,70	20,77	27,23
Checkräkning och postgiro	20,47	16,92	19,62

¹ Egentligen 2,62 milj. kr. då den rörliga krediten var ianspråktagen med 7 milj. kr. Till följd av att stora likvider inflöt omedelbart före budgetårets utgång medhans ej likvidering av draget belopp å krediten förrän efter budgetårsskiftet.

Den rörliga krediten utnyttjades under senare delen av budgetåret 1962/63 som regel intill belopp av 4—6 milj. kr. Under innevarande budgetår har utnyttjandet mestadels uppgått till belopp mellan 6,5 och 11,5 milj. kr.

Framställning av försvarets fabriksstyrelse

I skrivelse den 15 februari 1964 har försvarets fabriksstyrelse gjort framställning om utökning av styrelsens rörliga kredit.

Beträffande det framtida behovet av rörelsemedel har fabriksstyrelsen till en början framhållit, att möjligheter icke torde föreligga att i större utsträckning än för närvarande erhålla dellikvider vid beställningar från försvarets myndigheter. Därvid erinras om att vederbörande förvaltningsmyndigheter endast må i den mån så vid utläggande av större beställningar befinnes oundgängligen erforderligt efter medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall tillhandahålla fabriksstyrelsen förskott.

Fabriksstyrelsen anför, att den del av fabriksverkets tillverkning som hänförs sig till inländska civila och utländska beställare är i stigande; särskilt markant är ökningen beträffande tillverkningen för export. Vid en på angivet sätt ändrad produktionsinriktning blir enligt styrelsen kravet på rörelsemedel större än när tillverkningen huvudsakligen utgörs av produkter för det svenska militära försvarets räkning. Vid beställningar från civila kunder inom landet kan för närvarande förskott som regel icke påräknas. Vidare har enligt styrelsen en tendens till extremt utnyttjande av överenskomna kreditterminer kunnat förmärkas.

Vid den verksamhet som fabriksverket bedriver förekommer även att krediter måste ges, något som givetvis binder rörelsemedel. Såsom exempel härpå har fabriksstyrelsen anfört försäljningen av kylkompressorer och kylsystem, vilka produkter utgör en icke obetydlig del av fabriksverkets civila tillverkning. För att intensifiera den fabriksverket åliggande försäljningen av överskottsmateriel har det också ansetts motiverat att i viss utsträckning sälja på kredit.

Fabriksstyrelsen har vidare anfört att vid materialinköp likvid numera i allmänhet bör ske inom relativt kort tid för att bästa möjliga priser skall erhållas. Eftersom materialkostnaderna nu utgör en större andel än tidigare av produktionskostnaderna och då de i allmänhet ökade genomloppstiderna för produkterna binder materialkostnader under lång tid, kräves enligt fabriksstyrelsen numera en tillgång på rörelsemedel för finansiering av förråds- och lagerhållning samt varor i produktion av helt annan omfattning än den som var normal för ca 10 år sedan.

Fabriksstyrelsen har slutligen erinrat om att fabriksverkets verksamhet utökas genom tillkomsten av nya tvätterier och genom övertagande av driften av de till de centrala ammunitionsförråden förlagda sammansättningsverkstäderna för ammunition. Härigenom ökar fabriksverkets omsättning och därmed behovet av rörelsemedel.

Fabriksstyrelsen har beräknat att den nu tillgängliga rörliga krediten om 15 milj. kr. kommer att bli helt utnyttjad under senare delen av innevarande år samt att därefter betydande ytterligare behov av rörelsekapital tidvis kommer att föreligga. Fabriksverkets omsättning beräknas under detta budgetår komma att uppgå till omkring 125 milj. kr. En relativt snabb ökning av omsättningen anses sannolik. Vid beräkningen av behovet av rörelsemedel har fabriksstyrelsen utgått från en årlig omsättning av 130—140 milj.

kr. Då enligt fabriksstyrelsen rörelsekapitalet på grundval av hittillsvarande erfarenheter bör utgöra omkring hälften av de årliga driftskostnaderna, erfordras alltså rörelsemedel intill ett belopp av uppemot 65—70 milj. kr. För närvarande står 20 milj. kr. till förfogande såsom fast rörelsekapital. Den rörliga kredit som härutöver erfordras uppgår enligt styrelsen till omkring 40 milj. kr. Detta belopp anses vara tillräckligt även under den första tiden under ett beredskaps- och krigsläge.

Fabriksstyrelsen anser det lämpligt att tills vidare beräkna behovet av rörelsemedel i form av rörlig kredit till 40 milj. kr. i fredstid och till 50 milj. kr. under ett beredskaps- och krigsläge. I förhållande till nuläget innebär detta en ökning av krediten med 25 respektive 20 milj. kr.

Yttranden

Fullmäktige i riksgäldskontoret har efter övervägande av de skäl fabriksstyrelsen anfört till stöd för sin framställning icke funnit anledning till erinran mot en höjning från 15 till 40 milj. kr. av fabriksstyrelsens rörliga kredit i riksgäldskontoret under tid, då beredskapsstat för försvarsväsendet icke är satt i kraft, eller mot bifall i övrigt till framställningen. Fullmäktige förutsätter härvid såsom självfallet, att en sålunda utökad rörlig kredit icke kommer att tagas i anspråk i annan utsträckning än som oundgängligen erfordras för tillgodoseende av kreditens syfte.

Under förutsättning att den civila produktionen kommer att få den omfattning fabriksstyrelsen räknat med har *riksrevisionsverket* icke något att erinra mot fabriksstyrelsens framställning.

Departementschefen

Enligt beslut av 1951 års riksdag äger försvarets fabriksstyrelse att intill ett belopp av 15 milj. kr. utnyttja den rörliga kredit i riksgäldskontoret å 30 milj. kr. som skall tillhandahållas nämnda styrelse under tid, då beredskapsstat för försvarsväsendet är satt i kraft. Avsikten härmed har varit att tillgodose det ökade behov av rörelsemedel utöver rörelsekapitalet om 20 milj. kr. som till stor del sammanhänger med fabriksverkets tillverkning för civila ändamål.

Från hösten 1952 fram till vintern 1963 har fabriksstyrelsens rörliga kredit icke behövt utnyttjas. Under senare delen av budgetåret 1962/63 utnyttjades krediten som regel intill belopp av 4—6 milj. kr., medan utnyttjandet under innevarande budgetår mestadels uppgått till belopp mellan 6,5 och 11,5 milj. kr. Enligt fabriksstyrelsen kommer anspråken på kredit att ytterligare öka. Detta sammanhänger främst med den växande omsättningen och den ökande andel av den totala produktionen som hänför sig till andra områden än det svenska militära försvaret. Det ökade kreditbehovet beräknas tills vidare uppgå till 25 milj. kr. under fredsförhållanden. Härjämte

föreslår fabriksstyrelsen en höjning av krediten från 30 till 50 milj. kr., att disponeras under tid, då beredskapsstaten för försvarsväsendet är satt i kraft.

De skäl fabriksstyrelsen angivit styrker enligt min mening behovet av ökad rörlig kredit. Jag biträder därför fabriksstyrelsens av remissmyndigheterna tillstyrkta förslag om utökning av styrelsens rörliga kredit. Jag förutsätter härvid att krediten liksom hittills skall, i den mån den tages i anspråk, löpa med den ränta som av fullmäktige i riksgäldskontoret efter samråd med fabriksstyrelsen bestämmes med hänsyn till läget å penningmarknaden.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att under tid, då beredskapsstat för försvarsväsendet är satt i kraft, för beredande av ytterligare rörelsemedel åt försvarets fabriksstyrelse tillhandahålla nämnda styrelse en rörlig kredit av 50 000 000 kr.;

b) medgiva att ifrågavarande kredit må till ett belopp av 40 000 000 kr. utnyttjas under tid, då beredskapsstat för försvarsväsendet icke är satt i kraft.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Berndt Bodin